

УДК 159.922.27.9232-044.332

ЧАЙКІНА Наталія Олександрівна

кандидат психологічних наук, доктор філософії, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

ВПЛИВ «Я»-БАЗОВОГО І «Я»-СИТУАЦІЙНОГО НА АДАПТИВНУ СТРАТЕГІЮ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянута адаптація як процес та результат, який відбувається після певних змін у життєдіяльності людини, що призводить до змін в особистісних структурах. Проаналізовано вплив співвідношення базової та ситуаційної структури особистості на її адаптивну стратегію. Виділені багатofакторні інваріанти «Я»-базового і «Я»-ситуаційного: рівні засвоєння та форми реалізації діяльності, змістовні спрямованості особистості, просторово-часові орієнтації та домінуючі потребнісно-вольові переживання.

Ключові слова: *адаптивна стратегія особистості, «Я»-базове, «Я»-ситуаційне, ієрархія інваріант особистості, змістовна спрямованість діяльності, рівні опанування діяльності, форми реалізації діяльності, просторово-часові орієнтації, емоційне ставлення до діяльності.*

Постановка проблеми. Життєвий досвід особистості постійно змінюється, відповідно до цього постійно змінюється її адаптивна стратегія, але глибинне самовідчуття, сама головна система інваріант структури особистості, у певній реальності лишається стабільним. Існує багато питань, які чекають свого психологічного рішення. Якщо «Я» є проявом внутрішніх процесів і зовнішніх обставин, то за рахунок чого можна протидіяти проблемним соціальним ситуаціям? Якщо адаптивна стратегія виникає у процесі професійного розвитку, то що її породжує, в яких формах і типах особистості вона виявляється?

Адаптивна стратегія особистості на сучасному етапі визначається як реальним середовищем, що включає в себе ком-

плекс певних умов, зовнішніх сил і стимулів, що впливають на особистість; так і соціальною ситуацією з об'єктивними та суб'єктивними аспектами психологічної діяльності, в якій вона функціонує. Очевидно, що для переживання суб'єктом певного рівня активації й ефективності протидії зовнішньому тиску передбачається застосування певної адаптивної стратегії життя. Самовідчуття особистості у зміненій ситуації розвитку тим інтенсивніше, ніж більш високі вимоги пред'являє ситуація до адаптивних можливостей суб'єкта. Людина сама по собі нестабільна в житті і змінюється настільки, наскільки відбуваються суттєві зміни у психіці, а тому можна говорити про динаміку інваріантності структури особистості протягом всього її життя.

Аналіз останніх досліджень. Різним аспектам розгляду адаптивної стратегії особистості і зміні його «Я» присвячені праці багатьох провідних психологів, серед яких В. Васильєв, Н. Колизаєва, А. Лібін, О. Мороз, В. Натаров, С. Овдей, А. Реан, О. Солодуха, О. Чебикін та інші. У вітчизняній та зарубіжній психологічній літературі достатньо давно обговорюється проблема «Я» (Р. Бернс, О. Бодальов, У. Джеймс, В. Зінченко, І. Кон, А. Кузьмін, В. Леві, А. Маслоу, З. Фрейд, Е. Фромм та інші).

Е. Еріксон [9] підкреслює, що життя являє собою непереривну зміну усіх її аспектів і що успішне рішення проблем на одній стадії ще не гарантує людині відсутність нових проблем на інших етапах життя чи появу нових рішень для старих, вже вирішених проблем. А. Маслоу [3] визначає «Я» як серцевину індивіда, чию сутність складають життєві цілі, цінності, орієнтації, захоплення. Для самоактуалізації дуже важливим є зрозуміти себе і діяти відповідно власній життєвій стратегії. Е. Фромм [7] по-новому ставить проблему професійної ідентичності, де ідентичність розуміється як єдність людини і його справи: я – те, що я роблю. При цьому профіидентичність розглядується через професійну ситуацію, на яку впливають основні компоненти: фахівець, діяльність, проблема.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб зрозуміти та вивчити вплив співвідношення ба-

зових і ситуаційних компонентів внутрішньої картини життєвого шляху людини на її адаптаційні можливості. При цьому виникає певна форма опису особистості через індивідуалізацію адаптивної стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засвоєння нових сфер життєдіяльності вимагає від особистості використання певної адаптивної стратегії у новій соціальній ситуації розвитку. Адаптивна стратегія фахівця буде визначатись рівнем відповідності суб'єктивних і об'єктивних елементів професійної адаптації по відношенню до ступеня збігу його очікувань з реальною ситуацією, тобто наскільки зближене «Я-бажане» і «Я-реальне». Особливість професійної адаптації молодого фахівця може бути виявлена тільки за умови, коли адаптація буде розглядатися в конкретному відношенні з кожним елементом соціального середовища, враховуючи при цьому всю багатозначність зв'язків і відношень між елементами як у внутрішньому розвитку структури, так і у міжструктурному плані.

У процесі розвитку кожної особистості визначається адаптивна стратегія життя, завдяки якій відбувається перехід від одного особистісного існування до іншого, від одного знання до розуміння себе новим. Цей процес ми називаємо критичною соціальною ситуацією розвитку, що є рушійною силою розвитку і становлення особистості. Особливості цієї соціальної ситуації розвитку характеризуються кардинальною зміною інваріантів життєдіяльності особистості, що призводить до стану динамічної неузгодженості, яка відрізняється високою суб'єктивною складністю і відповідальністю, невизначеністю, ризиком і непередбачуваністю розвитку ситуації, суперечливістю, дефіцитом часу для її вирішення. Також важливу роль виконують індивідуально-типологічні і особистісні властивості, прояв яких дозволяє визначити рівень адаптації людини до змінених обставин, спрогнозувати її поведінку і успішність виконання діяльності.

Нові адаптивні стратегії спираються на особливості сприйняття нових соціальних ситуацій розвитку або на сприйняття особистісних новоутворень. Якщо у значимій ситуації, яка при всій її стресогенності є для особистості бажаною і супрово-

джується переживанням позитивних емоцій, акцент переживання спрямований на індивідуальний стан, то в ситуаціях життєвих труднощів особистість часто переживає «ворожість» наявної ситуації, у результаті чого акцент самовідчуття зсувається на бік безпосередньої взаємодії (тому актуальним стає показник ефективності протидії). При цьому оцінка звичайної ситуації оцінюється нижче по зрівнянню зі значимими і складними ситуаціями, що може пояснюватись динамікою суб'єкт-ситуаційної взаємодії.

Практично ніхто із дослідників не заперечує того, що головним компонентом структури особистості, її системоутворюючою властивістю (ознакою, якістю) є спрямованість – система стійких мотивів (домінуючих потреб, інтересів, схильностей, переконань, ідеалів, світогляду, тощо), яка визначає поведінку людини у змінених зовнішніх умовах. У процесі професійної діяльності мотиви, як динамічне утворення, можуть трансформуватись (змінюватись) на всіх фазах входження у професію і професійна адаптація нерідко завершується не за первинною, а за перетвореною мотивацією. Спрямованість здійснює організуючий вплив не тільки на компоненти структури особистості, але й на структурні компоненти професійної адаптації спеціаліста. Зрозуміло, що цілісна особистість уявляє собою у багатьох життєво стійке утворення. Стійкість особистості полягає у типовості і прогнозі її поведінки, у закономірностях її вчинків. Але слід враховувати, що поведінка особистості в окремих ситуаціях достатньо варіативна. Властивості, які варіабільні у межах ситуації («Я» - ситуаційне), а не сформовані з народження («Я»-базове), дозволяють особистості адаптуватись до різних життєвих обставинах, до мінливих умов професійного життя. У цих умовах модифікація поглядів, настанов, ціннісних орієнтацій є позитивною властивістю особистості, показником її розвитку.

Важливими соціогенними складовими особистості є його базове «Я», тобто створене під впливом виховних дій з боку оточення, уявлення про власну особу, і ситуаційне «Я», тобто комплекс уявлень про себе, який регулює особистісні інваріанти і проявляється в різних формах поведінки. Саме поняття «Я»

вперше було сформульовано у психології У. Джеймсом [1], який виділяв дві базові складові, одна з яких фіксувала зміст життєвого досвіду («Я» - як об'єкт), а інша позначала процес усвідомлення людиною цього досвіду («Я» - усвідомлене). Тоді як «Я» - ситуаційне є результатом формування навичок соціальної взаємодії, які виникають в результаті презентації суб'єктом ряду соціальних ролей. Сила «Я» визначається здатністю людини зберігати свою «самість», не дивлячись на зовнішні і внутрішні обставини життя.

У кожній людині постійно співіснують різні образи себе, які часто знаходяться у внутрішньому конфлікті. Те, якою є людина в дійсності («Я» - реальне) дуже часто не співпадає з тим, якою вона хотіла би себе бачити («Я» - ідеальне). «Я» - образи можуть мати високу чи низьку стійкість на різних вікових етапах, у різних типах особистості. Взаємодія усіх «Я» може бути також суперечливою, залежно від інтегрованості і взаємопов'язаності її компонентів. Л.М. Собчик [6, с. 32] вважає, що інтеграція людини в ціле реалізується через самосвідомість, самооцінку й самоконтроль, які складають реальне «Я» людини, у той же час його ідеальне «Я» визначає спрямованість, на бік якої рухається особистість у процесі виховання й самовдосконалення. Кожній людині притаманний певний діапазон коливань (мінливість) особистісних властивостей, тобто у певних межах можливі зміни інтенсивності прояву певних особистісних характеристик. Саме за рахунок цих коливань можлива певна амортизація, яка допомагає людині адаптуватися до змінених умов оточуючого його життя. Вищі рівні особистості – моральність, ієрархія цінностей – формуються не тільки завдяки культурно-історичному досвіду соціуму, але й значною мірою пов'язані з вибірковістю кожної конкретної людини, яка обумовлена певним індивідуально окресленим набором ведучих тенденцій, що охоплюють усі рівні особистості знизу до гори. Ідеальне «Я» як соціальне обличчя людини – це лише фасад, за яким ховається реальне «Я». Реальне «Я» відповідає основному ядру цілісного образу людини, саме воно відповідає за вибір, рішення і вчинки людини. Також спостерігається і наявний вплив ідеального «Я»,

що часто має характер гіперкомпенсаторно-установочних проявів людини та більшою мірою залежить від впливу соціуму. Особистість не є жорстким стійким конструктом, тому необхідно передбачати межі її мінливості. Відкрита зовнішнім впливам, особистість варіабельна у межах індивідуально окресленого діапазону коливань особистісних властивостей, що передбачає адаптивні якості окремої особистості, у той же час стійки характеристики, які визначаються ведучими тенденціями, складають основу професійної та соціальної орієнтації індивіда, його психологічної сумісності як в особистісному (сімейному), так і в суспільно-професійному житті.

Особистість відчуває власне благополуччя тою мірою, в якій її уявлення про себе дозволяють їй сприймати важливість певної діяльності для подальшого життя. Цю можливість забезпечує константне ядро «Я»-базового. Особистісний досвід не завжди узгоджується з «Я»-базовим. Часто ця неузгодженість сприймається як загроза для нього. Залежно від ступеню проблеми, яку надає діяльність, людина може захищати власне «Я»-базове, не звертаючи уваги на надбаний досвід чи перекручуючи його сприйняття. Відмінності між «Я»-базовим і «Я»-ситуаційним збільшуються відповідно етапам дорослості. Конгруентність «Я»-базового і різних аспектів «Я» досягається завдяки самоактуалізації. Актуальний життєвий досвід людини впливає на «Я»-базове, перетворюючи його, у зв'язку з новим психологічно-віковим контекстом, на «Я»-ситуаційне.

Константне ядро «Я»-базового повноцінно функціонуючих чи самоактуалізуючих людей – повинно включати (у системі поглядів К.Роджерса і А.Маслоу): відкритість до нової діяльності, раціональність, особистісну відповідальність, почуття власної гідності, здатність до встановлення і підтримки добрих особистісних стосунків та етичного образу життя.

А. Лібін [2] підкреслює, що адаптивна стратегія особистості спирається в основному на такі принципи функціонування «Я»-базового: 1) принцип єдності, який застосовується в реалізації типових способів досягнення мети, в орієнтації на певну форму вирішення проблеми; 2) принцип інваріантності, незмін-

ності прояву свого типу особистості; 3) принцип ієрархічності, який на всіх рівнях психічного функціонування (сенсомоторному, когнітивному, емоційному, тощо) проявляє мінімальний набір базових, стильових характеристик даної підструктури особистості; 4) принцип кросситуативності проявляється у стійкості і незалежності «Я»-базового від ситуаційного контексту.

Як зазначає А. Реан [5], у зрілому віці «Я»-концепція перетворюється на складноорганізоване, багаторівневе і багатоаспектне «Я»-базове, в якому часткові «Я»-концепції не завжди взаємообумовлені. «Я»-базове продовжує розвиватися під впливом різних зовнішніх і внутрішніх умов, до яких можна віднести контакти зі значимими іншими та уявлення індивіда про самого себе. Функціонально «Я»-базове виконує дві функції: допомагає внутрішній узгодженості особистості, визначає інтерпретацію власного досвіду і є джерелом певних чекань. Особистість враховує певні чекання й уявлення про те, що може або повинно відбутися у розвитку певної соціальної ситуації і починає діяти як «Я»-ситуаційне.

Коли відбувається протиріччя між уявленнями, почуттями, думками чи діями індивіда, то відбувається дезадаптація особистості у змінених внутрішніх або зовнішніх умовах, що призводить до ситуації психологічного дискомфорту. Відчуваючи потребу у досягненні внутрішньої гармонії, особистість застосовує певні дії для відбудови втраченої рівноваги.

Люди прагнуть обрати ту професію, яка відповідає сформованим уявленням про себе. Якщо обрана професія відповідає їхньому «Я»-базовому, то вони досягають самоактуалізації, а якщо вона відповідає «Я»-ситуаційному, то – самоорганізації. «Я»-базове і «Я»-ситуаційне не тільки можуть не співпадати, але у більшості випадків обов'язково відрізняються, і це неспівпадіння виступає джерелом професійного самоудосконалення особистості та її прагнення до розвитку. Дискордантність (неузгодженість) «Я»-базового і «Я»-ситуаційного впливає на адаптивну стратегію особистості, життєву успішність і розвиток самої особистості. Тоді як конкордність (наближення) цих двох

«Я» відображає задоволеність досягнутим, віру в себе та впевненість у власних силах.

Обираючи адаптивну стратегію, «Я» здійснює самовизначення, самоорганізується і персоналізується. Людина створює по відношенню до своїх віртуальних можливостей ту адаптивну стратегію, яка дозволяє їй долати перешкоди щодо власної самореалізації. Самовизначенням людина вирішує проблему особистісної визначеності, персоналізацією визначає свою приналежність до певної соціальної категорії, через самоорганізацію надбає стійку структуру й форму. Самовизначення в різних соціальних ситуаціях, персоналізація через відношення зі значущими іншими, самоорганізація як надбання стійкої структури і форми інтегрується в ідентичність. Ідентичність характеризує актуальний стан особистості, якісну визначеність «Я» у переживаннях цілісності «Я»-базового і «Я»-ситуаційного на певному життєвому шляху.

Оболонка «Я»-базового і «Я»-ситуаційного людини включає до себе багатofакторні інваріанти структури особистості, до яких, на думку В.Моргуна [4] входять: рівні засвоєння та форми реалізації діяльності, змістовні спрямованості особистості, просторово-часові орієнтації та домінуючі потребнісно-вольові переживання.

Аналізуючи *адаптацію як процес та як результат*, можна побачити, що вона відбувається після певних змін у життєдіяльності людини. Це призводить до змін в особистісних структурах, які можна визначити завдяки концепції багатовимірного розвитку особистості В.Моргуна [4] і діагностики складових структури адаптації за Н.Чайкіною [8].

Сам *процес* адаптації може йти або до змінених особистісних утворень – відбувається зміна попереднього образу самого себе, якщо він неадекватний новим умовам життя, *результатом* такої адаптації буде зміна соціальної ситуації розвитку. В іншому випадку, *процес* адаптації може йти до зміненої соціальної ситуації розвитку і тоді її *результатом* є особистісні новоутворення. В якості системоутворюючих факторів розвитку особистості ми пропонуємо розглянути співвідношення базової і ситу-

аційної структури особистості. *Базова структура особистості («Я» – базове)* уявляє собою найбільш стійку структуру, яка складається з неповторного, унікального і своєрідного поєднання особистісних якостей діяльнісного суб'єкта, що сформувалися в ході життя під впливом соціальної ситуації розвитку через ведучу діяльність кожного вікового періоду. Більш чи менш закінчену форму вона приймає у підлітковому віці. *Ситуаційна структура особистості («Я» - ситуаційне)* більш динамічна, більш залежить від соціальної ситуації розвитку і тому протягом життя може відчувати різні зміни. У процесі розвитку особистості змінюються не стільки функції, скільки змінюються і модифікуються відношення; ще Д.Хармс сказав: «створи собі позу і вмій її утримувати». Особливо складна система зміни зв'язків і виникнення нових, здійснюється напередодні розвитку і формування нових відношень самою людиною, яка була примушена це зробити силою ситуації, внаслідок чого людина сама активно починає втручатися у ситуацію, застосовуючи адаптивні механізми.

Адаптація здійснюється протягом усього періоду розвитку особистості й закінчується тоді, коли соціальна позиція особистості чи її внутрішній світ стабілізуються. Тому знаходження принципу взаємозв'язку між «Я» – базовим і «Я» – ситуаційним, які можуть певним чином ієрархізуватися, допоможе визначити рівень адаптивної стратегії суб'єкта. Вивчаючи базові структури особистості, ми досліджуємо той фундамент, що передують формуванню більш високих рівнів особистості і значною мірою задає основне направлення спочатку неусвідомленому покликанню, а потім і свідомого вибору людини, що у подальшому визначає її професійну долю і соціальну активність.

Ці структури діяльного суб'єкта будуть включати до себе діалектично пов'язані інваріанти, які вибудовуються у таку ієрархію:

1. Змістовна спрямованість діяльності:

а) праця: спрямованість на предметно – знаряддево – результативне перетворення виробничого середовища, тобто «Я» – діловий;

б) спілкування: спрямованість на суб'єктно-знакове пізнання і перетворення інших людей у соціально-психологічному середовищі, тобто «Я» – *комунікатор*;

в) самодіяльність: спрямованість на перетворення самого себе у внутрішньому плані, тобто «Я» – *екзистенціоналіст*.

Указані спрямованості задаються вирішенням суперечності між предметним та ідеально-знаковим у діяльності. У особистості формується стільки взаємодіючих систем, які утворюють основу різних його «Я», виникає скільки нових соціальних ситуацій розвитку, до яких їй необхідно адаптуватись. Система індикування змістовної спрямованості адаптивної стратегії особистості здатна до коригування особистого життєвого досвіду з використанням системи оцінок як відображення сучасних умов і специфіки накопиченого особистісного досвіду. Це – розширення «Я» у *змістовній спрямованості*.

2. Рівні опанування особистістю діяльності:

а) навчання: рішення виробничих завдань за чиеюсь допомогою або по зразку – передавання досвіду від учителя до учня, тобто «Я» – *учень*;

б) відтворення діяльності особистістю: самостійне рішення виробничих задач певного класу, тобто «Я» – *виконавець*;

в) творчість: самостійне та нестандартне рішення виробничих задач нового класу, тобто «Я» – *творець*.

Указані рівні задаються вирішенням суперечності між інтеріоризацією (розпредметненням) соціального та екстеріоризацією (опредметненням) індивідуального досвіду в діяльності. Адаптивна стратегія особистості буде спрямована на раціональний аналіз проблеми, який пов'язаний зі створенням і виконанням плану вирішення складної ситуації, що проявляється у таких формах поведінки, як самостійний аналіз події, звернення по допомогу до інших, пошук додаткової інформації. Це – розширення «Я» у *рівнях опанування діяльності*.

3. Форми реалізації особистістю діяльності:

а) моторна або матеріальна: дійове виконання виробничих операцій, тобто «Я» – *перетворювач*;

б) перцептивна: схематично-образне відтворення виробничих ситуацій, тобто «Я» – *атрібуціоналіст*;

в) мовленнєво-розумова: теоретико-рефлексивне обмірковування виробничої діяльності, тобто «Я» – *перфекціоніст*.

Ці форми задаються вирішенням суперечності між підсвідомістю і свідомістю стосовно власних переваг і наявних релевантних стимулів середовища. Застосування певної форми реалізації діяльності здійснюється в результаті оцінки особистістю вірогідності її успішності. Адаптивна стратегія особистості буде спрямована на використання суб'єктом певної форми взаємодії з фізичним (предметним) і соціальним (комунікативно-символічним) середовищем, залежно від значущості ситуації і впевненості, що найкращих результатів можна (чи потрібно) досягти. Це – розширення «Я» у формах реалізації діяльності.

4. Просторово-часові орієнтації особистості:

а) минуле: орієнтація на раніше виконувану діяльність, тобто «Я» – *мемуарист*;

б) сучасне: орієнтація на «тут» і «зараз» при виконанні діяльності, тобто «Я» – *кон'юктурник*;

в) майбутнє: орієнтація на перспективні шляхи професійного росту, тобто «Я» – *прогнозіст*.

Указані орієнтації задаються вирішенням суперечності між буттям і локалізацією особистості у часі. Людина відчуває виключність свого «Я», яке сформувалось під впливом усього минулого досвіду відносно всіх елементів реальної дійсності і це усвідомлення продовжує своє формування в кожному момент свого усвідомлення. «Я» незмінне тільки до наступного моменту усвідомлення особистісних новоутворень, які модифікують пам'ять про минуле новими відношеннями. Адаптивна стратегія особистості буде уявляти злет на хвилі сьогодення, коли змінюється власне ставлення до дійсності. Це - розширення «Я» у просторово-часових орієнтаціях.

5. Емоційне ставлення до діяльності:

а) негативне: часте почуття незадоволеністю діяльністю, тобто «Я» – *песиміст*;

б) амбівалентне: почуття невизначеного ставлення до діяльності, тобто «Я» – *поміrkований*;

в) позитивне: почуття задоволеністю працею, тобто «Я» – *оптиміст*.

У песимістів адаптаційна стратегія є наслідком емоційного реагування на ситуацію, яка не супроводжується певними діями, що проявляється у вигляді спроб не думати про проблему взагалі, виключення інших зі своїх переживань, бажання забути-ся уві сні, розчинитися в алкоголі чи компенсувати негативні емоції через їжу. Ці форми поведінки характеризуються наївною, інфантильною оцінкою подій.

У оптимістів адаптивна стратегія є наслідком розуміння того, що здатне наповнювати життя смислом і ґрунтується на «Я» – базовому відношенню до дійсності та до себе, яке пізнається тільки у вигляді особистісного ставлення до ситуації та її наслідків, коли визначаються інваріанти можливої поведінки, відбувається їх перевірка та відсів того, що викликає негативне переживання та наближення того, що спричинює позитивні емоції. Усе більш певними стають думки у правильності вибору якоїсь поведінки чи способу міркувань, а тому зростає особистісна позиція. Це – розширення «Я» у *потребнісно-вольових переживаннях*.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Запропонована нами схема вивчення впливу співвідношення «Я»-базового і «Я»-ситуаційного на адаптивну стратегію особистості дає можливість зазначити, що кожна особистість, кожна її активна на даний час підструктура, постійно рухається від себе попереднього і з кожним новим усвідомленням побаченого вона модифікує власну оцінку дійсності і стає іншою. У неї є можливість сприймати себе теперішнього, але обмежене сприйняття себе минулого і майбутнього через певні зміни в адаптивній стратегії життя. Відповідальність за свій вибір несе певна людина. Людина усвідомлює свою самостійність у виборі адаптивної стратегії та відповідальність за результати і наслідки кожної альтернативи. Вибір здійснюється виходячи зі змісту «Я»-базового, особистісних інтересів і цілей людини та її середовища.

Перспективним є вивчення ситуаційних факторів, які можуть активізувати психічні репрезентації цілей і виступати причиною дій, які спрямовані на їх досягнення, без самоусвідомлення цих процесів. В основі адаптаційного процесу повинна бути ідея «моделювання» збалансованості «Я» - базового і «Я» - ситуаційного у професійній діяльності, які організуються поспідовно і систематично. У даному ракурсі можна говорити про особистісно-професійну мобільність як необхідну умову самореалізації особистості в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Джеймс У. Психологія / Вільям Джеймс. – М. : Педагогіка, 1991. – 368 с.
2. Либин А.В. Дифференціальна психологія /Александр Викторович Либин. – М. : Смысл; Изд. центр «Академия», 2004. – 527 с.
3. Маслоу А. Психологія бытия. /Абрахам Маслоу. – К. : Ваклер, 1997. – 304 с.
4. Моргун В.Ф. Моністична концепція багатовимірного розвитку особистості /Володимир Федорович Моргун // Психолог. - № 20 (68), 2003. – 32 с.
5. Реан А. А. Психологія личности. Социализация, поведение, общение / А.А.Реан. – М. : АСТ; СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. – 407 с.
6. Собчик Л.Н. Психологія индивидуальности. Теория и практика психодиагностики. /Людмила Николаевна Собчик. – СПб. : Издательство «Речь», 2003. – 624 с.
7. Фромм Э. Анатомия человеческой деструкции. /Эрик Фромм. – М. : Республика, 1994 – 447 с.
8. Чайкіна Н.О. Методичні засади співвідношення Я-базового і Я-ситуаційного у структурі професійної адаптації. /Наталія Олександрівна Чайкіна // Практична психологія та соціальна робота: науково-практичний освітньо-методичний журнал. - №6. – Київ, 2012. – С.14-20.
9. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. / Эрик Эриксон. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.

Чайкина Н.А.

ВЛИЯНИЕ «Я»-БАЗОВОГО И «Я»-СИТУАЦИОННОГО НА АДАПТИВНУЮ СТРАТЕГИЮ ЛИЧНОСТИ

В статье рассматривается адаптация как процесс и как результат, который происходит после определенных изменений в жизнедеятельности человека, после чего происходят изменения и в личностных структурах. Проанализировано влияние соотношения базовой и ситуационной структуры личности на ее выбор адаптационной стратегии. Выделены многофакторные инварианты «Я»-базового и «Я»-ситуационного: уровни освоения и формы реализации деятельности, содержательные направленности личности, пространственно-временные ориентации и доминирующие потребностно-волевые переживания.

Ключевые слова: адаптационная стратегия личности, «Я»-базовое, «Я»-ситуационное, иерархия инвариант личности, содержательная направленность личности, уровни освоения деятельности, формы реализации деятельности, пространственно-временные ориентации, эмоциональное отношение к деятельности.

Chaikina N.O.

INFLUENCE OF BASIC AND SITUATIONAL "I" ON PERSON'S ADAPTIVE STRATEGY

The article describes the adaptation as a process and as a result, which occurs after certain changes in human life, then there is a change in personality structure. The influence of the basic ratio and situational personality structure in its choice of an adaptation strategy is analyzed. Allocated multifactorial invariants "I"-base and "I"-situation: the levels of development and implementation activities, content orientation of the individual, space-time orientation and dominating motivation-volitional experience.

Key words: adaptation strategy of personality, "I"-basic, "I"-situation, the hierarchy of invariant personality, meaningful personal orientation, levels of development activity, forms of realization of the spatio-temporal orientation, emotional attitude towards work.

Надійшла до редакції 16.09.2012 р.